

स्वतंत्रतेचें स्तोत्र (काव्यानंद)

स्वातंत्र्यवीर वि. दा. सावरकर (१८८३ ते १९६६) :

कवी, कादंबरीकार, आत्मचरित्रकार, नाटककार, विचारवंत, निबंधकार. लहानपणापासूनच देशभक्ती आणि स्वातंत्र्याचा ध्यास. त्यातूनच मातृभूमीच्या सेवेची प्रतिज्ञा. 'अभिनव भारत' या संस्थेची स्थापना. 'माझी जन्मठेप' हा आत्मचरित्रात्मक ग्रंथ. वयाच्या अकराव्या वर्षी पहिले कवितालेखन. 'गोमांतक', 'कमला', 'महासागर', 'विरहोच्छ्वास' ही खंडकाव्ये; 'मृत्युपत्र', 'स्वतंत्रतेचें स्तोत्र', 'जगन्नाथाचा रथ', 'सप्तर्षी', 'तारकांस पाहून' इत्यादी कविता प्रसिद्ध. तरलता, कोमल भावना, भव्यतेची ओढ, ओज, आत्मसमर्पणाचा ध्यास, तत्त्वचिंतनात्मक वृत्ती ही त्यांच्या काव्याची वैशिष्ट्ये. 'भाषाशुद्धी' व 'लिपिशुद्धी' या वाङ्मयीन चळवळी. क्रांतिकारकत्व, प्रखर विज्ञाननिष्ठा, जहाल भूमिका, बुद्धिवादी विचारसरणी यांमुळे सर्वच लेखन प्रभावी. त्यांच्या साहित्यातून जाज्वल्य राष्ट्रभक्तीची भावना प्रकट होते. त्यांनी मराठीच्या साहित्यवैभवात फार मोठी भर घातली.

प्रस्तुत देशभक्तीपर रचनेत कवीने स्वातंत्र्यदेवतेचे स्तोत्र गायले आहे. स्वातंत्र्य म्हणजे राष्ट्राचे चैतन्य आहे, श्वास आहे. राष्ट्राच्या स्वातंत्र्यासाठी जगणे हीच देशवासीयांच्या जीवनाची सार्थकता आहे. आपली प्रत्येक कृती आणि त्या मागचा भाव हा राष्ट्रसमर्पणाचा, राष्ट्रहिताचा असावा असा संदेश कवी या कवितेतून देतात.

जयोऽस्तु ते श्रीमहन्मंगले! शिवास्पदे शुभदे
स्वतंत्रते भगवति! त्वामहं यशोयुतां वंदे ॥धृ.॥

राष्ट्राचें चैतन्य मूर्त तूं नीति-संपदांची
स्वतंत्रते भगवति! श्रीमती राज्ञी तूं त्यांची
परवशतेच्या नभांत तूंची आकाशीं होशी
स्वतंत्रते भगवती! चांदणी चमचम लखलखशी

गालावरच्या कुसुमीं किंवा कुसुमांच्या गालीं
स्वतंत्रते भगवती! तूच जी विलसतसे लाली

तूं सूर्याचें तेज उदधिचें गांभीर्यहि तूंची
स्वतंत्रते भगवती! अन्यथा ग्रहण नष्ट तेंची

मोक्ष मुक्ति हीं तुझींच रूपें तुलाच वेदांती
स्वतंत्रते भगवती! योगिजन परब्रह्म वदती

जें जें उत्तम उदात्त उन्नत महन्मधुर तें तें
स्वतंत्रते भगवती! सर्व तव सहचारी होतें

हे अधम-रक्त-रंजिते । सुजन-पूजिते । श्रीस्वतंत्रते

तुजसाठिं मरण तें जनन
तुजवीण जनन तें मरण
तुज सकल चराचर शरण

भरतभूमिला दृढालिंगना कधिं देशिल वरदे
स्वतंत्रते भगवति! त्वामहं यशोयुतां वंदे

सावरकरांची कविता
(संपादक : वासुदेव गोविंद मायदेव)